

Оцінка як прагматична категорія

Оцінка є незмінним атрибутом життєдіяльності людини. Пізнаючи навколишню дійсність, людина неодмінно оцінює власні вчинки, досягнення та невдачі, порівнюючи їх зі здобутками чи помилками інших. Оцінна діяльність індивіда отримує різні форми експліцитного та імпліцитного мовленнєвого вираження: від використання різних демінутивних (зменшувально-пестливих) та аугментативних (підсилюючих) лексичних одиниць і слівформ (найчастіше суфіксів) до застосування етикетних оцінних номінацій.

Х. Лесько, однак, зауважує, що виступаючи засобом суб'єктивної авторської оцінки, демінутивні суфікси не завжди виражають позитивне ставлення до предметів чи об'єктів навколишнього світу, натомість вуалюючи пейоративні відтінки значення, які розкриваються у контексті [4: 112-113]. Звідси випливає одна з властивостей оцінки – здатність до трансформації первинного значення під впливом контексту.

Інші мовознавці наголошують на включенні оцінного компонента до складу конотативного значення слова, оскільки конотація відображає нашаровані на поняття «певні асоціації – пізнавальні емоційні, експресивні, стильові» [5: 42]. Спираючись на ці зв'язки, оцінка, у свою чергу, сприяє «наданню значенню експресивного забарвлення» [5: 45].

У складі оцінки виділяють раціональну, емоційну та емотивну складову, остання з яких пов'язана з мотивами та інтенціями комуніканта [2: 6-7]. Іншими словами, пізнаючи певний об'єкт, людина отримує інформацію про його раціональну характеристику, дає йому власну оцінку, підкріплену емоціями, та передає своє ставлення до того, що було пізнано, у повідомленні до адресата мовлення. Таким чином, справедливим видається твердження про комплексний характер оцінки [2: 7].

Як відомо, оцінка може виражатися просодичними засобами фонетичного рівня, словотворчими засобами морфологічного рівня, оцінними словами та конструкціями лексичного, синтаксичного, власне текстового рівня, а також тропами і стилістичними фігурами.

Т. А. Крисанова трактує оцінку «як оцінне (позитивне чи негативне) ставлення мовця до адресата, де реалізується сила впливу мовця, що спрямована на досягнення комунікативно-прагматичного результату» [3: 5]. Г. С. Яковлева позиціонує оцінку у ширшому

значенні як «ставлення носіїв мови до об'єкта, обумовлене визнанням або невизнанням його цінності з точки зору відповідності його якостей певним ціннісним критеріям» [6: 6]. У своєму дослідженні ми послуговуватимемося визначенням Т.А. Крисанової, оскільки поняття «оцінки» слугуватиме у цій роботі мірилом вияву ставлення до адресата інтерв'ю та буде покладено в основу формування образу комуніканта, що репрезентуватиме його в очах читацької/глядацької аудиторії. Однак вважаємо, що дане визначення потребує роз'яснень, оскільки розподіляючи учасників мовленнєвої взаємодії на мовця та адресата, слід пам'ятати, що означені ролі є ситуативними, адже адресат не є пасивним слухачем і, реагуючи на репліки співрозмовника, може займати активну позицію мовця.

Існує низка класифікацій оцінки, однак хронологічно первинною визнається оцінна таксономія фінського логіка фон Врігта, що побудована на аналізі семантики прикметника *good*. Мовознавець виділяє такі різновиди оцінок: 1) інструментальні оцінки (оцінка знарядь); 2) технічні оцінки (оцінка майстерності); 3) оцінки сприяння (оцінка ефективності); 4) утилітарні оцінки (оцінка отриманої користі); 5) медичні оцінки (оцінка фізичного та психічного стану людського організму); 6) гедоністичні оцінки (оцінка задоволення). Загальнооцінній типології фон Врігта, що має справу зі статичними та динамічними аспектами холистичної оцінки, Н. Д. Арутюнова протиставляє власну частковооцінну таксономію, в основу якої покладено мотиваційний характер оцінки, а саме, взаємодія між суб'єктом та об'єктом оцінки. Дана типологія концентрується довкола трьох основних оцінних груп: *сенсорних, сублімованих та раціоналістичних*. Перша група є суб'єктно-орієнтованою і об'єднує сенсорно-смакові (гедоністичні) та психологічні оцінки (інтелектуальні та емоційні), пов'язані з відчуттями, досвідом пристосування у навколишньому середовищі та уподобаннями суб'єкта оцінки (*приємний / неприємний, бажаний / небажаний, банальний, захоплюючий, глибокий, тонкий* (про смак) тощо).

Сублімовані оцінки інкорпорують категорію естетичних, що є синтезом і вищим проявом оцінок першої групи, та етичних оцінок, які пов'язані із дотриманням етичних норм та стосуються проблем духовності (*високі ідеали, низькі мотиви*).

Групу *раціоналістичних оцінок* складають оцінки утилітарні, нормативні і телеологічні. Вони пов'язані зі щоденним практичним досвідом людини, підпорядковані виконанню певної функції, досягненню поставлених цілей [1: 66, 75-76]. Запропонована мовознавцем таксономія реалізує формально-семантичний підхід до розгляду оцінки як категорії.

Зазначені класифікації фокусують увагу на ключовій властивості оцінки – інваріантності, що проявляється в існуванні бінарної опозиції «хороший-поганий» та дає можливість розмістити оцінні судження на шкалі «позитивне-негативне». Таким чином, вектор зі знаком «мінус» позначає негативну (пейоративну) оцінку, вектору зі знаком «плюс» відповідає позитивна (меліоративна) оцінка. Проміжне положення, тобто нульову точку на осі, займає нейтральна оцінка. Однак, як правило, під впливом контексту вектор останньої зміщується у сторону позитивної чи негативної оцінки.

Оцінка, як прагматична категорія, характеризується багатогранністю прагматичних імплікацій, є соціально, темпорально, контекстно обумовленою і демонструє вплив, що здійснюється адресантом на адресата мовлення у процесі комунікативної інтеракції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 341 с. С.66
2. Коробова Н. В. Мелиоративные коммуникативные стратегии современной английской речи (на материале британского ареала) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. В. Коробова. – Нижний Новгород, 2007. – 17 с.
3. Крисанова Т. А. Висловлювання з негативною оцінкою адресата в сучасній англійській мові (комунікативно-прагматичний аспект) : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. А. Крисанова. – К., 1999. – 20 с.
4. Лесько Х. Лінгвопрагматичні аспекти функціонування лексичних форм демінутивності в сучасному іспанському масмедійному дискурсі / Х. Лесько // Вісник Львівського університету. – Серія іноз. мови. – 2010. – Вип. 17. – С. 111-117
5. Островська О. Денотативне і конотативне значення категорії оцінки у художньому дискурсі / О. Островська , А. Арцишевська // Вісник Львівського університету. – Серія іноз. мови. – 2010. – Вип. 17. – С. 42-46
6. Яковлева А.С. Категория оценки в публичных политических речах П. А. Столыпина и Отто фон Бисмарка (на материале русского и немецкого языков) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / А.С.Яковлева. – Тюмень, 2006. – 20 с.